

L'obra de Fabra i la construcció del lèxic contemporani: el cas del verb *copsar*

JOSEP MARTINES
Universitat d'Alacant

1. INTRODUCCIÓ

Aquest article s'insereix dins un projecte de recerca centrat a estudiar la influència del procés de normativització, dut a terme a l'entorn de l'obra de Pompeu Fabra, sobre l'evolució de la llengua catalana, de la darreria del segle XIX ençà. La investigació s'ocupa d'analitzar el possible impacte d'aquest procés en cada component de la llengua.¹

Dins aquesta recerca, té un espai important l'estudi de la variació i el canvi lexicosemàntics atribuïbles a l'efecte de la difusió de l'obra fabriana i del model de llengua que es va anar bastint prenent-la com a fonament. Per aquesta drecera, ens hem ocupat en altres llocs de la recuperació i la difusió de material lèxic medieval (Martines, 2021; Martines i Martínez-Martínez, 2024; vegeu també Martínez-Martínez, 2020, 2021a, 2021b, 2022) com una de les estratègies d'enriquiment i de depuració de l'idioma aplicades en les propostes de Fabra. Ara encetem ací una altra línia d'estudi, concretament sobre mots que, provinents d'un àmbit territorial específic, han arribat a tenir una difusió important, si més no, en els usos escrits. Pensem en mots o variants com ara *aixoplugar*, *amorosir*, *arraulir*, *entaforar*, *estri*, *maduixa*, *penya-segat*, *rauxa*, *recança*, *tardor* o *xai*.

1 Aquest estudi s'ha dut a terme en l'Institut Superior d'Investigació Cooperativa IVITRA [ISICIVITRA] (Programa per a la Constitució i Acreditació d'Instituts Superiors d'Investigació Cooperativa d'Excel·lència de la Generalitat Valenciana, Ref. ISIC/012/042), i en el marc dels projectes, xarxes i grups de recerca següents: «El catalán antes y después de Pompeu Fabra (s. XVII-XXI). Impacto de la normalización sobre la evolución de la llengua catalana» (PID2021-128381NB-I00); el Grup de Recerca Group VIGROB- 125 de la UA; la xarxa de recerca en innovació en docència universitària «Lingüística de Corpus en entorns multilingües diacrònics. Aplicacions del Metacorpus CIMTAC» (Institut de Ciències de l'Educació de la UA, Ref. 4581-2018); i el Grup d'Investigació en Tecnologia Educativa en Història de la Cultura, Diacronia lingüística i Traducció (Universitat d'Alacant, Ref. GITE-09009-UA)].

Tot i que efectivament cada paraula té la seua història i ha fet la seua guerra, podem aïllar un grup important de vocables que, en iniciar-se el procés d'elaboració de la norma, eren vius i propis d'un àmbit geogràfic més aviat restringit. Eren mots sovint conservats en registres informals i amb sentits concrets. N'hi ha que van tenir la fortuna de ser rescatats per autors de prestigi per a l'ús formal; d'ací van ser incorporats al codi normatiu i, en molts casos, van arribar a generalitzar-se o, fins i tot, a ascendir en l'escala de formalitat i a incorporar-se als registres cultes. En aquest viatge, molts van experimentar no sols un augment en la freqüència d'ús més enllà de les comarques originàries, sinó també, cosa no sempre prou atesa, canvis semàntics i construccionals importants.

Com provarem de mostrar ací, el verb *copsar* il·lustra bé aquesta tipologia de casos. No l'esgota, és clar. Caldrà fer, dins la recerca a què ens hem referit, un despullament intens de les fonts i l'establiment d'un repertori prou representatiu dels diversos efectes de la normativització sobre l'evolució del lèxic del català contemporani. Les lliçons que se'n poden derivar poden ser diverses. Només com a suggeriment, pensem en la capacitat de les eines normatives per a recuperar i projectar els mots, per a enriquir els recursos comunicatius dels parlants, per a afavorir els intercanvis interdialectals.

En aquest article presentem també una mostra de les constants metodològiques del projecte general al·ludit: l'anàlisi quantitativa i qualitativa dels materials, l'aprofitament dels corpus textuais informatitzats (antics i contemporanis) i del despullament manual directe, l'aprofitament de les dades de la geolingüística i l'aplicació de la teoria lingüística.²

2. PRESENTACIÓ DE *COPSAR*

El DCVB recull *copsar* amb dues accepcions: *v. tr.1.* 'Agafar al vol; cast. *coger, recoger*' i *2.* '*met.* Agafar (en sentit espiritual); percebre; cast. *percibir*'.³ La primera la documenta en els versos de Verdager (*Atlàntida*, 1878, 11) i de Collell (*Floralia*, 1894, p. 138); i la segona, en la prosa de Vayreda (*Sanch nova*, 1900, p. 12). Localitza *copsar* a l'Empordà i a la Plana de Vic.

2 Ateses les lògiques limitacions d'espai, hem hagut de prescindir d'elaborar un estat de la qüestió sobre els estudis de l'obra de Fabra i el seu impacte; així mateix, deixem per a una altra ocasió l'estudi de les etimologies proposades fins ara per a *copsar*.

3 Signes especials emprats en aquest article: 1) definicions i trets semàntics: cometes simples ('x'); 2) formulació de metàfores o metonímies: versaletes entre +xxx+ (+METÀFORA/METONÍMIA+); 3) dominis conceptuals: versaleta (DOMINI); 4) la cursiva serveix dins els exemples per a remarcar els mots que ens ocupen en cada cas i, quan cal, altres paraules que convé atendre; 5) +: (davant un mot o un significat) no enregistat als diccionaris de referència.

El mateix DCVB situa a l'Empordà i al Rosselló la variant *escopsar* (v. tr. 'Copsar; agafar al vol'), documentada en Ruyra (*Pinya*, 1920, II, p. 37) i Caseponce (*Faules*, 1927, p. 19), i al Vallespir la variant *escotzar*, també en textos de Caseponce (*Contes vallespirencs*, 1907, p. 98 i 128). A més, recull, amb remissió a *copsar*, la variant *acupsar* a l'Alguer com a «v. intr. 'En el joc de saltanielli, *acupsar* equival a 'parar, pagar' [...]». "El qui *acupsa*, se posa encrunat amb les mans als genolls, i els altres el salten" (Ciuffo, *Folkl. alg.*, 270)).

No podem deixar de banda *engospar*, que el DCVB recull de Mallorca com a v. tr. 'Agafar en l'aire una cosa, sense deixar-la arribar en terra, sia amb la boca, sia amb les mans o amb altre instrument' i documenta en les *Rondayes* d'Alcover («Aqueixa balena va esser que *engospà* Na Catalineta, quant sa dida i sa seua fiya la tiraren dins mar», VIII, 115, 1924) i en Salvà («Y la perdiu és *engospada* pel ca fidel», 55, 1934). Ateses la proximitat formal i semàntica, el DCVB considera *engospar* «relacionable amb *copsar*, del qual podria haver resultat *encospar*, *cospar*, i per metàtesi *copsar*».⁴

El DECat (s. v. *copsar*, p. 907a 33-37) subratlla el caràcter, de bon començament, territorial d'aquest verb: «primerament regional del Nordest (bisbats de Girona, Vic i Elna)», amb el sentit d'«agafar al vol», 'entomar o abastar una cosa que cau o està enlaire', i també amb el matís més aviat d'«engrapar o aferrar amb puny ferm» (Vic). El qualifica com a «mot bastant estès però modern i només català, d'origen incert». De fet, insisteix que no en troba atestacions en la literatura fins a l'*Atlàntida* de Verdager (1877) ni en els diccionaris fins al *DLabèrnia* i encara en l'edició de 1888; tot i així, suggereix, sense tornar a referir-s'hi, que «sembla que ja figura *copçar* en el *Torcimany*, c. 1390»; cf. ací *infra*.

Són particularment interessants les dades que ofereix Coromines al llarg d'aquest article del DECat sobre la localització i els sentits originaris de *copsar*, abans que s'estengués durant la primera part del s. xx més enllà d'aquella regió nord-oriental:

En el nostre segle, en efecte, el mot és viu, i molt popular i usat, a tot l'Empordà, Gironès, Garrotxa, Osona i més enllà de l'Albera; en els meus anys de noi i d'adolescent no era conegut a Barcelona ni rodalia, però m'era ja familiar per les temporades que havia passat a l'Alt Empordà, a Girona i Blanes i per la conversa amb els parents d'allà. A tots aquests llocs amb el matís que precisa bé el *DFa*. «agafar, atrapar, al vol: copsar la pilota, copsar una papallona»; en general ho he sentit sempre així, i amb present *kópsa* d'o tancada. (DECat, s. v. *copsar*, 907b 41-51)

4 El mateix DCVB obri una altra possibilitat per a explicar l'origen de *engospar*: «caldría considerar *engospar* com a derivat de *guaspa* 'punta de bastó'; no seria estrany que *engospar* significàs originàriament 'agafar amb la punta del bastó una cosa al vol'».

Constata el valor metafòric ('percebre intel·lectualment') en escriptors com Vayreda i l'expansió del mot «cap als anys 1920-30», fins i tot en autors «molt llegits i prestigiosos» i, especialment, amb aquest significat figurat. Coromines no s'està de mostrar una certa reprovació de la difusió del sentit figurat: no nega la bondat d'aquest ús, incorporat al DGLC ('copsar el sentit d'una paraula, la significació d'un acte'), però adverteix que «mentre tinguem consciència que el significat del mot no és intel·lectual en si, i que per tant es tracta d'usos enormement emfàtics, rebuscats, molt exposats a una connotació presumptuosa» (DECat, s. v. *copsar*, 908a 11-29).⁵ Sobre aquests sentits metafòrics, vegeu més avall els que hem observat en textos de Fabra mateix.

El DECat vincula *engospar* i *copsar*, però, a diferència del DCVB, considera que *engospar* «deu ser alteració de *copsar* (per influència d'un altre mot) i no pas a la inversa» (s. v. *copsar*, 907a 51).

Comptat i debatut, com avançàvem, els nostres diccionaris històrics de referència presenten *copsar* com a mot 1) de bell principi, adscrit quasi exclusivament al cantó nord-oriental del nostre domini lingüístic;⁶ 2) no documentat

5 Sigau's permès de reproduir la (sucosa) nota 3 que afegeix Coromines darrere *presumptuosa*; inclou la descripció d'un factor no gens menyspreable per a explicar el progrés del mot i, particularment, del sentit metafòric: «És evident que gent força llegida, però sense finesa d'estil ni antenes perceptives, tenen *copsar* per un mer sinònim de *compendre*, un terme "prestigiós", "que fa savi". En el temps dels *mass media*, estem embafats de sentir a mant locutor, i llegir a més d'un periodista, coses com "vostè cospa?". ¿Hi ha idioma, per il·lustre i robust que sigui, capaç de salvar els seus tresors i la seva força de precisió en les idees, sota el pes de tan pedants "lluïments"?» (DECat, s. v. *copsar*, 910b 40-50, n. 3).

6 Només com a il·lustració d'usos vius contemporanis, tenim referència de *escopsar* 'agafar al vol' a les Guàrdies (Dorca, 2010, p. 45); *copsar* i *escopsar* a Girona («*Escopsa-la*, la pilota!», Josep Nadal, comunicació de 31-III-2024; «Jo, això de *copsar*, l'únic ús més o menys espontani que crec haver sentit seria una cosa com ara: "L'hi van donar a entendre, però ell no ho va pas copsar", "Els nens ho *copsen* tot". En el sentit propi, d'agafar una cosa al vol, diria sempre *escopsar* —o *escapçar*?—, Francesc Feliu, comunicació d'1-IV-2024); de *copsar* i *escopsar* a Banyoles, amb accepcions diferents («Si em tires la pilota o la jaqueta jo l'*escopsaré*, podem jugar a *tirar* i *escopsar*. Però si es tracta d'una ironia, idea o intenció diem *copsar*: "No *he copsat* les seves intencions fins que m'ho has fet veure", Gemma Rigau, comunicació de 18-II-2024). Potser l'extensió de *copsar* ha estat més gran en altres èpoques: «*Copsar* ara mateix no és pas viu en la zona del Maresme on jo vaig néixer; però em sembla recordar que, quan jo era petit, la mare a vegades em tirava una taronja i em deia *copsa-la!* A veure si l'agafava al vol (i sempre anava a parar a terra...)» (Joan Ferrer, comunicació de 18-II-2024). El *DBotet* inclou la referència que aplegava del DCVB (v. *supra*) (*escutzar* v. t. v. *escotsar*): «i els altres varen perdre sobtadament les ganes d'anar a *escutzar* relleu» (*Contes vallespirencs*) i, a més, «*escotsar* v. t. (o *escotzar*) (deformació de *esposar*). 1. (Pl. Ross. [Plana del Rosselló] *surprendre* (C. G., *Voc. Ross.*, 189) (*ensopegar*, *sorprendre*) // 2. (Vall. [Vallespir] (v. *escopsar*): "El barret... quan fa un ruixat, / el qui s'abriga dessota, / ni gens pot ésser mullat: / la pluja ell l'*escotza* tota" ("Pere de l'Alsina") "Pus barrets", *Veu Can.*, 1912, 47)».

fins a la darrereria del s. XIX; 3) emprat amb dos sentits bàsics: un primer de físic i inicialment més usat ('agafar al vol'), i un segon de metafòric ('percebre intel·lectualment'); 4) estès intensament de primeria del segle XX en avant; i 5) tot i que la forma *copsar* ha estat la més difosa, aquests diccionaris ja recullen *escopsar* i *acopsar*, i coincideixen a vincular *copsar* i *engospar*.

3. LA HISTÒRIA DE **COPSAR**: EXPANSIÓ D'UN MOT TERRITORIAL I POTSER NO TAN NOU

El despullament de la documentació, manual en algun cas i per mitjà dels corpus digitalitzats (CICA, CIGCMod, CTILC, CIVAL, DTCA), ens ha permès d'aportar algun detall rellevant per a traçar el viatge de *copsar* i variants per la història del nostre lèxic. Sembla que *copsar* no és un mot tan *nou* com s'havia dit. De bell començament, podem confirmar la presència de *copsar* en el *Torcimany* (1390), malauradament sense que en puguem concretar el sentit: «C devant a en fi de dicció, ab p devant la dita c, la qual p sona ab ajustament de o semisonant, ço es, terminació de opça. / copça» (*Torcimany*, 1390, § 70, 1, 51).⁷

Ja més tard, a primeria del segle XVIII, hem trobat atestacions de *copsar* molt valuoses i clarament vinculades amb el sentit físic ('agafar al vol'). Es tracta de dues ocurrències —vegeu els exemples (1) i (2) en *Rahó de l'esperit*, obra autobiogràfica en què la monja olotina Teresa Mir i March descriu experiències místiques. L'escena de (1) recorda els quadres de la Crucifixió en què, més habitualment, un àngel o també Maria o Sant Joan empomen, entomen amb un calze o amb les mans la sang que brolla del costat de Crist:

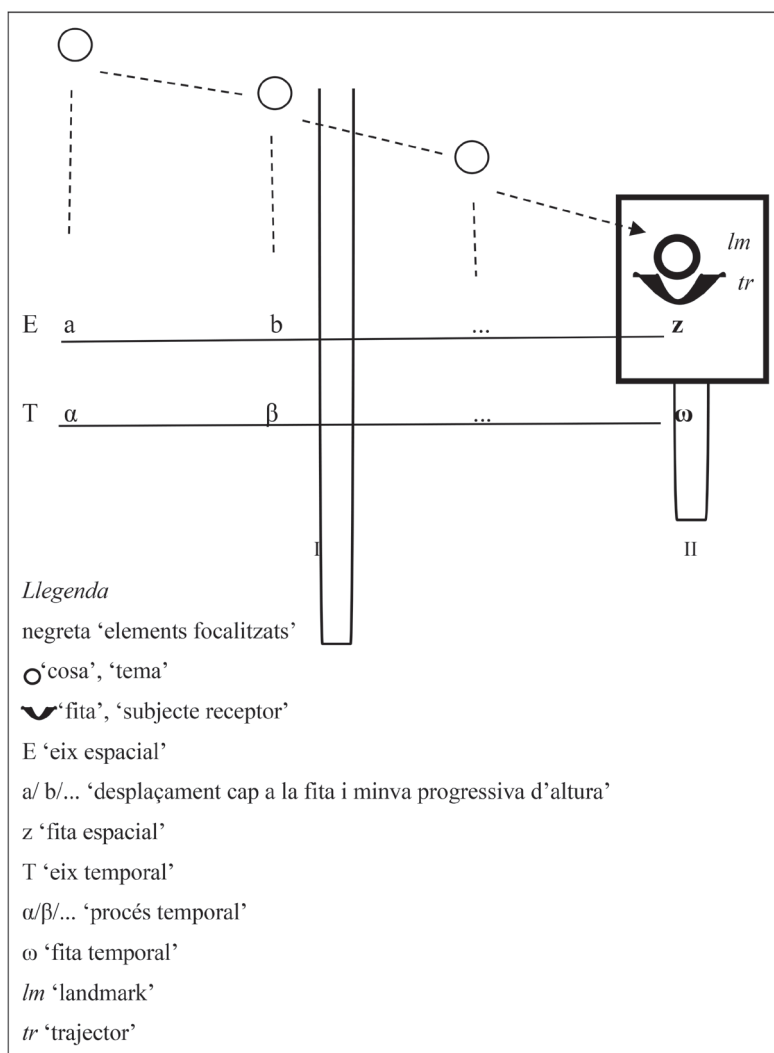
- (1) Altre die contemplava a Christo senyor nostre clavat en la creu y a Maria santíssima al peu de la creu; me aparegué que la veyá que anava *acopsant* la sanch preciosíssima de son fill perquè no caygués en terra, donant-me a compèndrer quant se havia de apreciar aquella preciosíssima sanch. (Teresa Mir, *Rahó de l'esperit*, 1709-1714, p. 26, ed. de Garcia Busquet, 2013)

El text presenta la culminació d'un esquema d'imatge del CAMÍ descrit per una cosa (*la sang de Crist*) de 'dalt cap avall' fins a una 'fita' situada en un pla inferior (*Maria / les mans de Maria / un receptacle*); cf. la part I de la figura 1. *Acopsar* presenta un esquema transitiu pròxim al de verbs que expressen un acte

7 El glossari que acompanya l'edició de Casas Homs (1956, II, p. 519) inclou, potser per error, una segona atestació de *copsar* (*copçà*) amb remissió al § 7, 55: allà, només hi ha «capça/ capça/ escapça».

de transferència física del tipus de *rebre* (Langacker, 2008, p. 519-520) en què el subjecte actua com a *trajector*, en la mesura que exerceix el control sobre l'acció de prendre la cosa que descendeix, la cosa rebuda, a la qual correspon el paper de *landmark* (cf. la part II de la figura 1). Des d'un punt de vista construccional, *acopsar* en aquest esquema focalitza un subjecte en el paper de receptor i un complement directe en el paper de tema:

FIGURA 1
Esquema d'imatge del verb *copsar*. Elaboració pròpia

En el segon text la situació és semblant, tot i que no hi advertim tan clarament l'esquema de CAMÍ de 'dalt cap avall' fins a una 'fita' situada en un pla inferior: ara Crist és als braços de Maria i aquesta va "prenent y *acopsant* la sanch de la llaga" d'aquell: la sang ix de la nafra i Maria l'entoma, l'empoma amb la mà dreta:

- (2) Un die, ohint missas, me aparegué que jo estava tota plena de lepra y de brutícia de culpas, com a cosa postermosa. Acabada la missa, me semblà que veyà a Maria santíssima ab son fill Jesús en los brassos, tot llagat com quant lo baxaven de la creu y, que ab la sua mà dreta, me aparexia que anava prenent y *acopsant* la sanch de la llaga santíssima del costat de son preciosíssim fill y me anava rentant y netejant de aquella lepra de mas culpas. (Teresa Mir, *Rahó de l'esperit*, 1709-1714, p. 27, ed. de Garcia Busquet, 2013)

El DDLc inclou una accepció (•3c) (marcada com a no enregistrada en el DIEC) que s'ajusta molt a aquest ús (vegeu la figura 2). La il·lustra amb un exemple així mateix proper al text de Teresa Mir: «Es punxa el donador, i a mesura que va rajant la sang es *copsa* amb els vasos preparats i es remena amb una barreta de vidre» (Genover, *La transfusió sanguínia*, 1933, p. 61 i30; DDLc, s. v. *copsar* 3c).

Contràriament al que deia el DECat (s. v. *copsar*), podem trobar *copsar* (i variants: *escopsar*, *cupsar*) en els diccionaris catalans anteriors a l'edició del DLa-bèrnia (1888). Cal destacar les marques d'ús *joc*. 'jocoso', *fam*. o *f*. 'familiar', *ter*. 'territorial', *loc*. 'local' o, fins i tot, *ant*. 'veu antiquada' i «més correcte» que introdueixen alguns diccionaris; vegem-ho en (3), fins al DGLC:

- (3) *Copsar* i variants en la lexicografia catalana (DBelvitge 1803-DGLC 1932):
a. cupsar 'v. a. *JOC*. Agazapar.⁸ Aprehendere' (DBelvitge 1803, BDLex)
b. cupsar 'a. *fam*. Agarrar, agazapar' (DFerrer 1839)⁹
c. cupsar 'v. a. *fam*. Agafar. Agazapar. *Apprehendo*, is' (DLa-bèrnia 1839, BDLex)
d. culpar/ cupsar f./ curar [...] u aguda. V. circumda/ *cupsa/ trunca/ usurpa* (DREstorc 1852)
e. cupsar 'a. *ant*. Agafar, agazapar' (DDyM 1861)
f. cupsar 'v. a. V. *Copçar*, més correcte, al *Apendix*' (DAladern 1905)¹⁰

8 Recordem que, des de l'edició de 1770, el DRAE defineix *agazapar* com a '*joc*. Agarrar, coger ó prender á alguno. *Prehendere*'.

9 En el *Diccionario manual catalán-castellano* (1836) del mateix autor, hi ha per probable error tipogràfic '*sarpar* || *capsar* [sic]' com a equivalent català de *agazapar*.

10 *Copçar* no pareix a l'«*Àpendix*» (1909) d'aquest diccionari.

- g. *copsar* 'va. desar. recollir' (DBulbena 1905)
- h. *copsar* 'v. a. Tomar lo que cau. *Alcanzar*'; *cupsar* 'v. a. fam. Agafar. *Agazapar*'; *escopsar* 'v. a. Ter.¹¹ Parar, acte de rebre quelcom que cau baixant. *Detener*' (DSalvat c. 1910)
- i. *copsar* 'beiseitelegen, aufbewahren; abfassen, abfangen' (DVogel 1912)
- j. *copsar* verb 1a;/ ps: clepsa, catalèpsia, eclipsi, *copsar* (DOrtogràfic; i ex. p. 33)
- k. *copsar* 'v. a. Aparar, coger|| *Recullir lo que cau. Alcanzar*'; *escopsar* 'v. a. Ter. Aparar, coger'; *escopsat*, da 'p. p. Cogido' (EnFiter 1912 i 1913)
- l. *copsar* 'v. a. Recoger| Retener, cazar, alcanzar'; *copsat*, da 'adj. Colmado, lleno'; *escopsar* 'v. a. loc. Detener, parar' (DRovira 1923)
- m. *copsar* 'Rebre, tomar allò que cau o tiren d'una certa distància, agafar alguna cosa al vol. *alcanzar*, *apapar*, *tomar*, *coger*. *prendre*, *recevoir*, *saisir*' (DPal·las 1927, BDLex)
- n. *copsar* 'v. tr. Agafar, atrapar, al vol. *Copsar la pilota. Copsar una papallona* ||v. tr. FIG. *Copsar un càrrec* | v. tr. *Copsar el sentit d'una paraula*, la significació d'un acte' (DGLC 1932, BDLex)¹²

Engospar fou aplegat pel DAMengual (BDLex): 'angospar. a. fam. Agarrar, coger ó prender á alguno. Agazapar. a. fam. *Prehendere*. || r. met. fam. Escondirse ú ocultarse alguno para no ser visto. Agazaparse. r. met. fam. *Submitti sese occultare*'. Posteriorment, el van acollir el DIEC1 (*engospar* v. tr. 'Agafar, atrapar, al vol, *copsar*') i el DIEC2 (v. tr. [LC] 'Copsar 1').

El despullament de fonts i, especialment, els corpus digitals ens permeten quantificar les atestacions documentals que hem recollit fins ara de *copsar* i variants:

a) Hem pogut aplegar una atestació medieval de *copsar*, en un ús metalingüístic que malauradament no permet reconstruir-ne el sentit (1390, vegeu *supra*);

b) durant l'edat moderna, hem trobat dues atestacions de la variant *acopsar* (1709-1714; vegeu (1) i (2));¹³ això representa, per tant, dins el CIGCMod una *fpmw* 'freqüència per milió de mot' baixa (0,27436);

11 Ter.: 'Territorial. Terme o frase propis d'alguna encontrada' ("Explicació de les abreviatures usades en aquest diccionari", DSavat).

12 S'ha mantingut sense gaires canvis aquesta informació del DGLC en el DIEC1 i el DIEC2.

13 Fora d'aquest corpus, hem trobat un cas de *copçar* en les actes capitulars de la Seu de Xàtiva de 1715: «Y que si per obtenir bon despachs era necessari regalar, que prometera 50 doblons; y que els carregamens que els presentara. Havent oferit, el dit tribunal, que vista la justificació els tornarien, per quant encara que no·ls volgeren tornar, demanant que dejan *copçar*, en los processos es restituïren; no o poden negar»; l'editor el vincula amb *copsar* 'aconseguir (alguna cosa) d'una manera ràpida i inesperada' (Gandia, 2015, p. 350 i 1160; CIVAL).

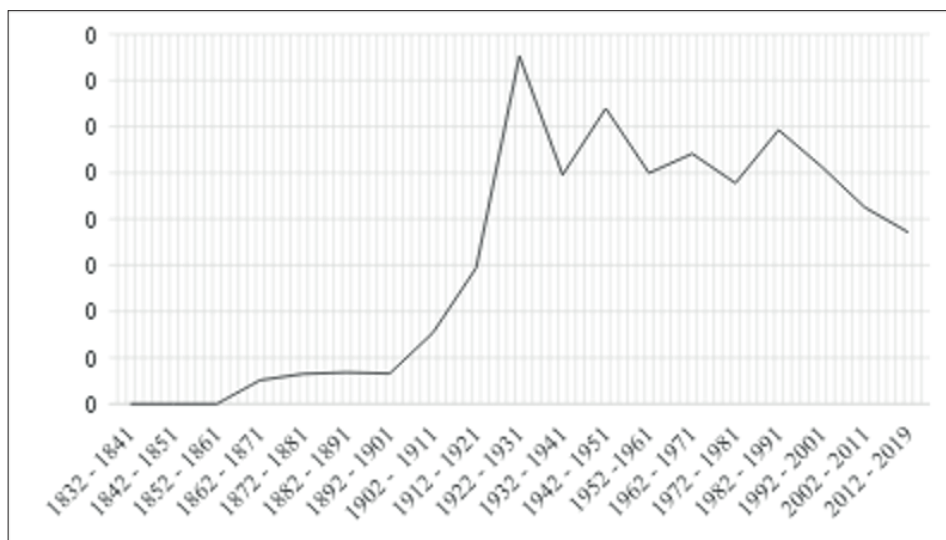
c) en canvi, *copsar* s'eleva en el CTILC fins a una *fpmw* total de 25,96433; cal tenir present que aquesta freqüència es distribueix d'una manera particular: *copsar* comença a aparèixer en l'ús escrit a la darreria del s. XIX amb una *fpmw* de 2,56388, freqüència que s'enfilàrà d'una manera considerable en un interval relativament breu i que es mantindrà així fins a hores d'ara; vegeu tot seguit la taula 1.

TAULA 1
Evolució general de l'ús del verb copsar, segons dades extretes del despullament manual, del CIGCMod i del CTILC (darrera consulta: 15-II-2024). Elaboració pròpia

	cronologia	ocurrències	fpmw
Buidatge manual	orígens-s. XVI	1	-
CIGCMod	s. XVII-1831	2	0,27436
CTILC	1832-1841	0	0
	1842-1851	0	0
	1852-1861	0	0
	1862-1871	3	2,56388
	1872-1881	6	3,24621
	1882-1891	8	2,97619
	1892-1901	7	3,28792
	1902-1911	29	7,69209
	1912-1921	82	5,73920
	1922-1931	260	36,46050
	1932-1941	163	24,76760
	1942-1951	119	31,96180
	1952-1961	171	24,97140
	1962-1971	199	27,06220
	1972-1981	193	23,88600
	1982-1991	261	29,63430
	1992-2001	361	27,98780
	2002-2011	249	21,24150
	2012-2019	286	16,62030
Total	1832-2019	2397	25,96433

La gràfica de línia ens pot oferir una visió encara més reveladora del progrés de *copsar*, particularment d'ençà dels anys vint i trenta del segle xx; vegeu tot seguit la gràfica 1:

GRÀFICA 1
Evolució general de l'ús del verb copsar, segons dades extretes del CTILC
(darrera consulta: 15-II-2024). Elaboració pròpia

Les primeres atestacions corresponen sobretot a usos d'escriptors adscrits a l'àmbit geogràfic inicialment més propi de *copsar*, com ara Verdaguer (primera documentació al CTILC de 1865), Vayreda (1898), Caterina Albert (1902) o Ruyra (1906). Però ben enjorn ja se'n serveixen autors d'altres procedències de dins el català oriental, com Maragall (1895) o Oller (1906), i també del català nord-occidental, com Antoni Navarro (1903) o Bonaventura Pelegrí (1911).

Tan sols una mica més tard, el trobarem ja en textos del País Valencià i de les Illes. El CTILC i el CIVAL situen les primeres atestacions de *copsar* en Martínez Ferrando (1919), Salvador (1925), Almela Vives (1927), Pascual Tirado (1930), Sánchez Gozalbo i Enric Valor (1934), Duran (1944), Casp (1952). Segons les dades del CTILC, la difusió de *copsar* en els usos escrits a les Illes presenta una ocurrència primerenca de Tarongí (1883) i no reapareix fins a la mitjanja de la dècada dels anys vint del segle següent: Colom (1925), Salvà (1926), Fuster (1927), *La veu de Mallorca* (1931), Estelrich (1934), Forteza (1936), Dolç (1946), Villan Gómez (1948). La taula 2 mostra els índexs de freqüència de *copsar* segons les diverses varietats:

TAULA 2

Freqüència d'ús del verb copsar en les varietats territorials del català, segons dades extretes del CTILC (darrera consulta: 15-II-2024). Elaboració pròpia

Varietats	Ocurrències	<i>fpmw</i>
septentrional	37	48,74
central	1864	28,22
baleàr	175	27,94
valencià	181	24,59
nord-occidental	139	23,96
alguerès	1	8,74

Com dèiem més amunt, aquests usos literaris degueren influir en la inclusió de *copsar* en el cos normatiu. Precisament la primera atestació de *copsar* en un text de Fabra és dins un fragment de l'*Atlàntida* reproduït en la «Selecta de autores catalanes» de la *Gramática de la lengua catalana* de 1912 (4). No debades, l'ascens de la freqüència d'ús s'accentuà coincidint amb l'edició dels textos normatius —Dortogràfic (1917), *Curs mitjà* (1918), DGLC (1932)— i les *Converses filològiques* i amb la tasca de difusió del mateix Fabra amb cursos i conferències.

El *Portal Fabra* permet situar la primera atestació de *copsar* en l'obra del Mestre precisament, com acabem d'avançar, dins un poema de Verdaguer, reproduït en la *Gramática* de 1912.¹⁴

- (4) Pus l'aygua pouhada cristall n'era y perles / com gayres no'n *copsen* los l'iris d'olor. (Verdaguer, «Balada de Mallorca», dins Fabra, *Gramática de la lengua catalana*, 1912, p. 299; OC, vol. 1, 2005, p. 765)

El «Vocabulario catalán-castellano y castellano-catalán» que clou aquesta mateixa obra inclou «*copsar*, -*opsa*: recoger».

Un segon testimoni del mateix any és de caire metalingüístic i, en aquest cas, significatiu: Fabra demana per carta a Casas-Carbó sobre el timbre de *copsar*: «Estimat amic Casas, / En el vocabulari figuren: *conca* amb o oberta / *copsa* amb o tancada / *dq* (*don*) amb o oberta [...]. Están bé?» (Fabra, 2011, p. 236).

14 La presència de *copsar* en textos i autors de prestigi degué ser un factor important en la incorporació del verb al cos normatiu i a la prosa del mateix Fabra. No serà debades recordar aquelles conegudes paraules del Mestre al «Prefaci» del DGLC (1932): «Segurament algú no trobarà bé que no sigui inclòs en el DICCIONARI GENERAL tal o tal mot peculiar de la seva contrada; però que pensi que si aquest mot ha de figurar un dia en el diccionari general de la llengua literària, ha d'ésser perquè un escriptor d'aquella contrada l'levi, ell que coneix bé, a la categoria de mot literari» (DGLC, p. x).

Torna a recórrer a *copsar* metalingüísticament en el *Curs mitjà* (1918). Ací se'n serveix com a exemple per a il·lustrar la inclusió de paraules al diccionari: «Si [...] consultem un diccionari, ens caldrà cercar-hi, no *albons*, sinó el singular *albó*, no *arega*, sinó la forma masculina *arec*, no *copsa*, sinó l'infinitiu *copsar*. Així mateix [...] quan anomenem un verb en diem l'infinitiu (*veure, copsar*)» (Fabra, 1918, p. 76).

En fa aquesta mateixa utilització en obres posteriors:

- 1) hom escriu generalment, enmig de paraula, *p* davant de *t, c, s, n*; [...] Exemples: [...] eclipsi, *copsar*, hipnòtic. (Fabra, 1971 [1934-1935], p. 915)
- 2) *ble* (*able, ible*). Ex.: [...] *copsar, copsable*; remeiar, remeiable [...] // *in* (*im* davant de *m, p, b* [...]) *incopsable*, indefugible. (Fabra, 1956, p. 137, 146 i 149)

És en la dècada dels vint quan comencem a trobar *copsar* ja inserit en la prosa de Fabra, concretament en les *Converses filològiques* (= CF), i sempre amb el significat metafòric. N'hi ha tres casos de 1928 i 1929 ajustats a l'accepció que tres anys després definiria el DGLC com a *v. tr.* 'copsar el sentit d'una paraula, la significació d'un acte':¹⁵

- 1) En una traducció així no hi ha temps material de *copsar* el significat de cada frase. (Fabra, CF 815)
- 2) no es detura a *copsar* el sentit d'allò que tradueix. (Fabra, CF 816)
- 3) el valor d'un mot rares vegades *és copsat* exactament. (Fabra, CF 876)

Aquesta accepció reapareix al llarg de l'obra gramatical i de textos diversos posteriors:

- 4) el noi n'acaba de comprendre la significació d'una paraula que havia sentit algunes vegades sense *copsar-ne* exactament la seva significació. («El català a l'escola primària», 1933, dins Fabra, 2013, p. 649)

15 N'hi ha un altre que, en realitat, ha estat reconstruït pels editors de les CF davant un possible error en la publicació original: «no *copsàrem* el sentit del paràgraf» (Fabra, CF 769). Nota dels editors: «*copsàrem*] *copiàrem* LP, error d'impremta evident; B el reemplaça per *capírem*, però nosaltres hem restablert un probable original *copsàrem*, d'una banda per la seva major similitud amb *copiàrem*, i, d'una altra, perquè es correspon millor pel sentit a l'ús que aquí en fa Fabra: entre els exemples que ell mateix posa sota *copsar* en el DGLC, hi ha *copsar* el sentit d'una paraula».

Dins les CF, també deixem de banda dues ocurrences de caire metalingüístic, concretament propostes de correccions de textos: «disimular dissimular, trovaren trobaren, *copçaven copsaven*», «éxtassi èxtasi, *copcen copsen*, matisos matisos» i «magnitut magnitud, *copça copsa*, polen pol·len» (Fabra, CF 207, 680). O en l'*Ortografia catalana* (1925): «*ps*: clepsa, catalèpsia, eclipsi, *copsar*» (Fabra, 1925, p. 733).

- 5) Quant als mots arcaics, és condició indispensable *copsar*-ne el sentit. (Tomàs Garcés, «Conversa amb Pompeu Fabra», 1926, dins Fabra, 2013, p. 399)
- 6) Si en un mot manllevat com *infidel*, hom *copsa* la significació que té l'element *in*. (Fabra, 1956, p. 149)

Cal remarcar que, tot i connectats amb aquest domini conceptual, predominen els casos que van més enllà d'aquest sentit finalment incorporat al DGLC. N'hi ha quatre ocurrences que més aviat van amb *'considerar' ('algú tenir l'opinió que algú, alguna cosa té unes determinades característiques, unes determinades qualitats'; DDLC, s. v. *considerar* 1b):

- 7) *beef-steak*, *foot-ball*, *stock-fish*, noms compostos en què els elements [...] són *copsats* com altres tantes síl·labes d'un mot simple a les quals no associem cap significació. (Fabra, CF 270)
- 8) i així diem vaig *enriure'm d'ell* (i no *vaig riure-me'n d'ell*, com diríem si en continués *essent copsat* com un complement pronominal). (Fabra, CF 653)
- 9) Un cop més: menys regles (que sovint les *copsem* mal formulades) i més consultes a un bon diccionari ortogràfic. (Fabra, CF 727)
- 10) Si es té en compte això, és fàcil de *copsar* quins dels *li* que figuren en les frases següents estan ben escrits i quins caldria escriure altrament (*l'hi*, *la hi* o *li ho*). (Fabra, CF 904)

Aquest sentit reapareix en la *Gramàtica* de 1946 i de 1956:

Comparant els dos mots *trairé* i *gairell* o els dos mots *suant* i *guant*, és fàcil de *copsar* que no s'hi pronuncien igualment els conjunts *ai* i *ua*. (Fabra, 1946, p. 7)

Aquesta denominació [*blat de moro*], deixa d'ésser *copsada* com un agregat de mots [...] per a esdevenir l'equivalent d'un simple mot. (Fabra, 1956, p. 78 i 153)

En dues altres ocurrences de les CF, *copsar* pren significats vinculats amb 'percebre (per mitjà dels sentits)': el primer cas ('algú, un animal rebre la impressió d'alguna cosa mitjançant els sentits, mitjançant un sentit'; DDLC, s. v. *copsar*, 1a), no recollit al DGLC, i el segon, no inclòs al DIEC ('els sentits, un sentit obtenir coneixença d'una sensació; DDLC, s. v. *copsar*, 1b):

Oïda (com el francès *ouïe*) és un nom abstracte que vol dir l'«acció d'oïr» o el «sentit amb què *copsem* els sons». (Fabra, CF 350)

en començar la lectura de la proposició, la vista ja *copsa* el signe d'interrogació final. (Fabra, CF 811)

Retrobem el primer sentit en altres textos de Fabra d'aquest mateix període:

Aquestes petites diferències fan en conjunt l'accent de cada llengua, tan difícil de *copsar* per a l'estranger. (Fabra, 1933, p. 789)

A la vora d'aquesta integració de *copsar* en els usos lingüístics de Pompeu Fabra mateix, no és menys remarcable que aquest verb s'incorporés com a descriptor dins el DGLC. Així el trobarem en les definicions de 21 entrades, alguna de mots bàsics i generals; concretament: *abraçar, apercebre, aprehendre, aprehensió, besunyar, captar, comprendre, comprensió, copsable, galivar, haver, incopsable, mà, mamar, misticisme, parar, pescar, pseudopodi, tomar, ullar, viu. Copsar* s'hi pot fer servir amb matisos que, com hem vist adés que ja ocorria en altres textos de Fabra, no acaben d'ajustar-se a la definició que dona d'aquest verb el mateix DGLC.¹⁶ A més, s'incorporen com a entrades els derivats *copsable, incopsable*; o com a definidors (s. v. *intel·ligible*).

4. EXPANSIÓ DE L'ÚS I LA POLISEMITZACIÓ DE **COPSAR**

L'estudi de l'article *copsar* del DDLC palesa fins a quin punt la difusió i l'arrelament progressiu d'aquest verb, si més no en l'escriptura, ha conduït a la gènesi de sentits nous.¹⁷ Per mostrar aquest procés de polisemització, hem elaborat una proposta d'esquema de l'estructura semàntica de *copsar*. Mantenim la numeració dels sentits del mateix DDLC (vegeu figura 2). L'esquema mostra els vincles metafòrics o metonímics que lliguen cada sentit, segons el principi de semblança de família; com sol ocórrer (Geeraerts, 1997; Martines, 2000a, 2000b, 2015), el desplegament semàntic de *copsar* defineix una estructura radial, en aquest cas a l'entorn de tres dominis cognitius (I, II i III), i és empès per la tendència cap a la subjectivació del significat (Traugott i Dasher, 2002; Traugott, 2010). Al davall de l'estructura semàntica, reproduïm les definicions, ordenades i numerades segons el DDLC, com s'ha dit, per grau de freqüència dins el CTILC.¹⁸ Llevat d'algun

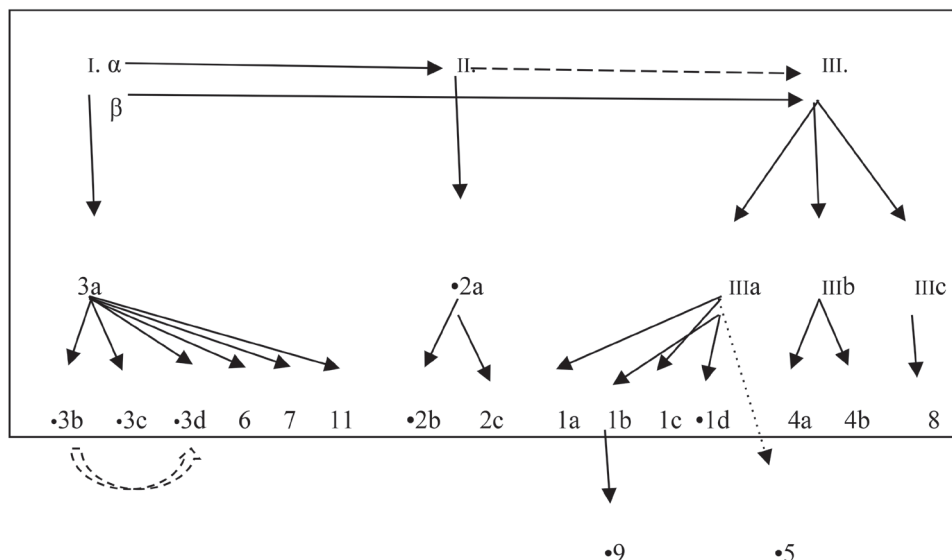
16 Cf., p. ex. *apercebre* 'v. tr. Advertir, copsar amb la vista o el pensament'; *captar* 'v. tr. Copsar el filó líquid d'una deu allà on emergeix, a fi de prevenir les infiltracions, alteracions, etc.'

17 Com és sabut, aquest diccionari 1) es fonamenta en el CTILC, i concretament en el període 1833-1988 (la primera atestació de *copsar* en aquest corpus és de 1865), i 2) presenta les accepcions dels articles ordenades per freqüència d'aparició dins el CTILC.

18 No hi incloem els exemples per motius d'espai: el lector els trobarà fàcilment amb la consulta en línia del DDLC.

sentit concret, aquesta estructura semàntica respon a la projecció metafòrica de l'esquema d'imatge representat adés en la figura 1.

FIGURA 2
Estructura semàntica de copsar, segons dades extretes del DDLC
(darrera consulta: 15-II-2024). Elaboració pròpia

a) *Llegenda*

I. 'Domini conceptual físic' ('agafar (al vol)')

II. 'Domini conceptual sensorial' ('percebre amb els sentits')

III. 'Domini conceptual intel·lectual': IIIa. 'percebre intel·lectualment'; IIIb. 'entendre'; IIIc. 'comprendre'

b) *Acceptacions segons el DDLC (per ordre de freqüència dins el CTILC)*

1a [N₁ V N₂] (N₁[humà]; N₂[ritme, qualitat, idea, contingut]) 'Arribar a percebre mentalment [el ritme, una qualitat, la idea, el contingut profunds]₂ que es desprenen d'una cosa'

1b [N₁ V (N₂)] (N₁[humà]; N₂[cosa]) 'Arribar a percebre mentalment [una cosa]₂'

1c [N₁ V N₂] (N₁[humà]; N₂[sentiment, intenció]) 'Arribar a percebre mentalment [un sentiment, una intenció profunds]₂ que es desprèn d'un ésser viu.'

•1d [N₁ V N₂/que V_{ind2}] (N₁[humà]; N₂[fet, realitat]) 'Arribar a percebre mentalment [un fet, una realitat]₂ per indicis'

•2a [N₁ V (N₂) (amb N₃)] (N₁[animat]; N₂[cosa]; N₃[sentit]) 'Percebre^{1a}' (> '[Algú, un animal]₁ rebre la impressió de [alguna cosa]₂ [mitjançant els sentits, mitjançant un sentit]₃')

- 2b [N₁ V N₂] (N₁[sentit]; N₂[sensació]) 'Percebre^{1b}' (> '[Els sentits, un sentit]₁ obtenir coneixença de [una sensació]₂')
 - 2c. [N₁ V (N₂)] (N₁[animat, sentit]; N₂[impressió, cosa]) '[Algú, un animal, un sentit]₁ aconseguir de percebre [una impressió sensorial, una cosa que produeix una impressió sensorial]₂ de manera instantània i aïllada, per la confusió o feblesa amb què es produeix'
- 3a. [N₁ V N₂] (N₁[animat]; N₂[ésser, cosa]) '[Algú, un animal]₁ atrapar [un ésser, una cosa, que cau o es llança]₂ quan es troba en l'aire'
- 3b. [N₁ V N₂ (amb N₃)] (N₁[animat]; N₂[cosa]; N₃[part del cos, instrument]) '[Algú, un animal]₁ atrapar [una cosa en moviment]₂ [amb una part del cos, amb un instrument]₃'
- 3c. [N₁ V N₂ (amb N₃)] (N₁[humà]; N₂[líquid, cosa]; N₃[mà, recipient]) 'Agafar [amb la mà, amb un recipient]₃ una quantitat determinada de [un líquid, una cosa]₂ mentre està en moviment.'
- 3d. [N₁ V N₂ dins N₃] (N₁[humà]; N₂[cosa]; N₃[continent, massa]) 'Fer quedar atrapada [una cosa en moviment]₂ [dins un continent, dins una massa]₃'
- 4a. [N₁ V N₂] (N₁[humà]; N₂[expressió]) 'Arribar a entendre vagament el sentit de [una expressió]₂'
- 4b. [N₁ V N₂] (N₁[humà]; N₂[sentit]) 'Arribar a entendre vagament [el sentit d'una expressió]₂'
- 5. [N₁ V N₂ (de/en N₃)] (N₁[humà]; N₂[coneixement, sensació]; N₃[cosa, experiència]) 'Extreure [un coneixement, una sensació]₂ [a partir d'una cosa, a partir d'una experiència]₃'
- 6. [N₁ V N₂] (N₁[humà]; N₂[cosa en moviment]) 'Plasmar en un suport, fent que quedi fixada, [una cosa en moviment]₂'
- 7. [N₁ V N₂] (N₁[humà]; N₂[oportunitat, posició, premi]) 'Aconseguir [una oportunitat, una posició, un premi]₂'
- 8. [N₁ V N₂] (N₁[humà]; N₂[fet, necessitat, importància]) 'Comprendre^{1a}' (> 'Adonar-se, amb l'experiència, de la realitat de [un fet, una necessitat, una importància]₂'
- 9. [N₁ V N₂ com a N₃] (N₁[humà]; N₂[cosa]; N₃[idea]) 'Concebre^{1b}' (> 'Donar forma a la idea de [una cosa]₂ dins la ment, prenent com a referent [una altra cosa]₃'
- 10[N₁ V N₂] (N₁[animat]; N₂[cosa]) [Algú, un animal]₁ fer caure [una cosa]₂ de la superfície on reposa donant-li un cop amb una extremitat'
- 11. [N₁ V N₂] (N₁[construcció, aparell, corrent d'aigua, planta, muntanya, humà]; N₂[fluid, energia]) 'Captar^{2a}' (> '[Algú, construcció, aparell, corrent d'aigua, planta, muntanya]₁ obtenir [fluid, energia]₂ cercant-lo al lloc on es troba'

El domini conceptual físic [I], amb l'acc. (3a) com a sentit prototípic, deu haver estat el punt de partida per a les projeccions metafòriques que han generat:

- a) els significats vinculats amb el domini conceptual sensorial [II]: metàfora α +PERCEBRE AMB ELS SENTITS UN ESTÍMUL ÉS AGAFAR UNA COSA+;
- b) els significats vinculats amb el domini conceptual intel·lectual [III]: metàfora β +PERCEBRE AMB LA MENT UN ESTÍMUL ÉS AGAFAR UNA COSA+.¹⁹

Tot i que [III] pot provenir directament de la projecció metafòrica de [I], no podem obviar la connexió que manté també amb [II] (línia discontinua).

Al seu torn, dins cada domini conceptual, s'han desenvolupat diversos sentits connectats radialment. Molt sintèticament: el domini [I], fins ara el documentat des de més antic (v. *supra* l'ex. [3]), s'articula a partir de (3a). Els sentits (•3b) i (•3c) deuen respondre a un procés metonímic. Sense abandonar el domini físic, en (•3b) no hi ha una cosa que, prèviament llançada, és rebuda al vol per un receptor; vegeu figura 1): ací és alguna cosa que es troba en moviment i que és atrapada per un subjecte agent; en (•3c), el focus es posa en la recaptació d'un líquid o d'alguna altra cosa que es troba en moviment, sense que calga que s'adrece cap a una fita (el subjecte receptor); cf. el text de (2). Finalment, en (•3d), el focus és sobre l'efecte d'agafar una cosa per un subjecte agent: fer que la cosa en moviment reste atrapada dins un contenidor.

La gènesi de (6), (7) i (•11) pot explicar-se com a projecció metafòrica de (3a). L'esquema d'imatge que hem traçat adés en la figura 1 es projecta cap a dominis abstractes: +REPRESENTAR UNA COSA EN MOVIMENT EN UNA PINTURA ÉS CAPTURAR-LA+, en (6); +OBTENIR UNA OPORTUNITAT, UNA POSICIÓ, UN PREMI ÉS CAPTURAR-LOS+, en (7); o, fins i tot, +CAPTAR UN FLUID O ENERGIA ÉS CAPTURAR-LOS+, en (•11).

Els diversos sentits del domini [II], els que ocupen el segon lloc en grau de freqüència dins el CTILC, responen a un procés metonímic amb (•2a) com a node de partida: si en (•2a), en connexió directa amb la metàfora α (v. *supra*), hi ha algú que percep un estímul per mitjà dels sentits, en (•2b) són aquests, els sentits, els qui perceben l'estímul. Al seu torn, en (2c) es preserva l'esquema bàsic de (•2a) amb un subjecte agent però en un context més restringit.

19 Retrobem metàfores semblants amb altres verbs relacionats amb la noció d'agafar, en català i en altres llengües; cf. en català, *captar*, *agafar*, *comprendre* (de la família de *prendre*); en anglès, *to grasp*, *to catch*; en espanyol, *captar*, *coger*, *comprender*, *pillar*; en francès, *capter*, *saisir*, *comprendre*, *piger*; en italià, *capire*, *cogliere*, *afferrare*, *comprendere*. Recordem que CĂPIO ja podia anar per ací en llatí (DLewis).

Finalment, en el domini [III], hi podem distingir tres nodes diferents que, connectats amb la metàfora β i seguint un procés de subjectivació, abasten des de la sola percepció mental [IIIA] fins a 'entendre' [IIIB] i 'comprendre' [IIIC]. Vegem-ho també succintament: dins [IIIA], el node més usual, (1a) té a veure amb la percepció de les qualitats d'una cosa pel subjecte agent; en (1b) es posa el focus sobre la percepció de la cosa mateixa (construccionalment, pot aparèixer sense el complement directe); (1c) se situa dins la via de subjectivació: el que percep el subjecte és un sentiment, una intenció d'un altre (això implica una avaluació de l'estat de l'altre); semblantment, en (•1d) ens acostem al domini cognitiu de 'inferir'. Al seu torn, en (•9), en connexió amb (1b), hi ha un procés mental més complex que la sola percepció: el subjecte conceptualitzador elabora una representació mental de la cosa i ho fa establint un vincle d'aquesta amb un altre concepte.

De manera física o per mitjà d'una projecció metafòrica (α o β), la majoria dels sentits de *copsar* parteixen de l'esquema d'imatge descrit en la figura 1. Fa excepció (•5): sense eixir del node [IIIA], tenim una inversió d'aquest esquema: no hi ha 'una cosa que es desplaça des d'un punt d'origen i és entomada per un subjecte'. Ara ens trobem davant un esquema en què el subjecte pren un paper actiu i el punt d'origen des del qual es desplaçava la cosa és ara conceptualitzat com a contenidor: 'un subjecte extrau una cosa de dins un contenidor'.²⁰

Dins [IIIB], ja no es tracta només de la percepció mental d'un determinat estímul, com hem vist, amb graus diferents de subjectivació: tant en (4a) com en (4b), es focalitza la comprensió d'una expressió lingüística (metonímia pel sentit d'aquesta expressió) o, directament, el significat d'una expressió lingüística.

En [IIIC] la subjectivació a què ens hem referit com a factor en la gènesi de sentits nous de *copsar* deu explicar el pas cap al domini cognitiu de 'prendre consciència' de (8): ja no és només el processament mental d'un estímul; *copsar* pot ser emprat per a expressar la comprensió, l'assumpció més interior.

Hi ha encara el sentit de (•10), allunyat de l'esquema d'imatge i dels sentits prototípics de l'estructura semàntica descrita; potser respon a una interpretació de *copsar* vinculada amb *cop*, *colpejar*, *colpir*.

Escopsar presenta tres ocurrències al CTILC, amb el sentit de (3a), en textos d'autors del Vallespir (Joan Amade, 1934), de l'Empordà (Josep Pla, 1934) i de Banyoles (Salvador Oliva, 1994).

Engospar apareix al CTILC en autors mallorquins amb quatre ocurrències entre 1922 i 2019, totes amb el sentit de (3a). No sembla que haja experimentat el procés de polisemitització que hem descrit en *copsar*.

20 Aquest canvi en l'esquema d'imatge s'ha representat convencionalment amb la línia de punts que uneix [IIIB] i (•5).

5. CONCLUSIONS

- a) *Copsar* pot il·lustrar la incorporació de material lèxic popular i d'adscripció territorial restringida al model normatiu i al català general, almenys escrit.
- b) Les dades aportades fan pensar que probablement *copsar* és un mot més antic del que s'havia dit fins ara. Hem pogut atestar-lo, almenys ja al segle XVIII, amb significats que fan continuïtat amb els sentits vius actualment en les comarques on s'havia conservat. Caldrà insistir a recercar atestacions anteriors i a confirmar les dades esparses de l'edat mitjana.
- c) Hem descrit i hem quantificat l'ascens en la freqüència d'ús de *copsar* des de la darrerïa del segle XIX, intensificada coincidint amb la incorporació del verb a l'obra normativa durant els anys vint i trenta del segle XX.
- d) A més de l'augment en la freqüència i de l'extensió als diversos parlars catalans, hem analitzat els canvis en l'estructura semàntica que ha experimentat *copsar*. En aquest sentit, no s'ha de menystenir que ja s'advertien canvis d'aquest tipus en els usos que en feia Fabra mateix, usos que, en algun cas, anaven més enllà dels descrits al DGLC.
- e) Les eines normatives (fonamentalment, els diccionaris i les gramàtiques) poden fer un paper eficaç en la preservació i en la difusió del lèxic, fins i tot, d'aquell inicialment adscrit a usos informals i àmbits geolectals restringits. Certament això no seria possible sense l'extensió de les propostes a la literatura, als mitjans de comunicació, etc.

REFERÈNCIES BIBLIOGRÀFIQUES

- BDLex = INSTITUT D'ESTUDIS CATALANS. *Base de dades lexicogràfica*. RAFAEL, Joaquim (dir.) [en línia]. <<https://bdlex.iec.cat/scripts/index.asp/>> [Darrera consulta: 15-II-2024].
- CICA = TORRUELLA, Joan (dir.); MARTINES, Josep; PÉREZ-SALDANYA Manuel (2008). *Corpus informatitzat del català antic* [en línia]. <<http://www.cica.cat/>> [Darrera consulta: 15-II-2024].
- CIGCMod = MARTINES, Josep; MARTINES, Vicent (dir.). *Corpus informatitzat de la gramàtica del català modern (GCMoD)* [en línia]. Alacant: ISIC-IVITRA. <<http://www.ivitra.ua.es>> [Darrera consulta: 15 febrer 2024].
- CIVAL = ACADÈMIA VALENCIANA DE LA LLENGUA. *Corpus informatitzat del valencià* [en línia]. <<http://cival.avl.gva.es/cival/buscador.jsp>> [Darrera consulta: 15 febrer 2024].

- CTILC = INSTITUT D'ESTUDIS CATALANS. *Corpus textual informatitzat de la llengua catalana*. RAFEL, Joaquim (dir.) [en línia]. <<http://ctilc.iec.cat/>> [Darrera consulta: 15 febrer 2024].
- DAladern = ALADERN, Josep (1905). *Diccionari popular de la llengua catalana*. Barcelona: Francisco Baxarias, Editor.
- DAmengual = AMENGUAL, Joan J. (1858). *Nuevo diccionario mallorquin-castellano-latin*. 2 vol. Palma: Imprenta y Librería de Juan Colomar. També disponible en línia a: BDLex.
- DBelvitge = BELVITGES, Josep; ESTEVE, Joaquim; JUGLÀ, Antoni (1803-1805). *Diccionario catalán-castellano-latino*. 2 vol. Barcelona: Imp. de Tecla Pla. També disponible en línia a: BDLex.
- DBotet = BOTET, Renat (1997). *Vocabulari rossellonès*. Perpinyà: Editorial Trabucaire.
- DBulbena = BULBENA TOSELL, Antoni (1905). *Diccionari català-francès-castellà*. Barcelona: Stampa d'en Francesch Badia.
- DCVB = ALCOVER, Antoni M.; MOLL, Francesc de Borja (1930-1962). *Diccionari català-valencià-balear*. 10 vol. Palma: Moll. També disponible en línia a: <<https://dcvb.iec.cat/>>.
- DDLc = INSTITUT D'ESTUDIS CATALANS. *Diccionari descriptiu de la llengua catalana*. RAFEL, Joaquim (dir.) [en línia]. <<https://dcc.iec.cat/ddlci/scripts/index.html>> [Darrera consulta: 15 febrer 2024].
- DDyM = M. y M., D. (1861). *Diccionario catalán-castellano y vice versa*. Barcelona: Agencia Médica Catalana.
- DECat = COROMINES, Joan (1980-2001). *Diccionari etimològic i complementari de la llengua catalana*. Barcelona: Curial / La Caixa. També disponible en línia a: <<https://decat.iec.cat/>>.
- DFerrer = FERRER, Magí (1839). *Diccionario catalán-castellano*. Barcelona: Pablo Riera.
- DGLC = FABRA, Pompeu (1932). *Diccionari general de la llengua catalana*, Barcelona: Llibreria Catalònia. També disponible en línia a: BDLex.
- DIEC1 = INSTITUT D'ESTUDIS CATALANS (1995). *Diccionari de la llengua catalana*. Barcelona/Palma/València: Edicions 62 / Enciclopèdia Catalana / Publicacions de l'Abadia de Montserrat / Editorial Moll / Edicions 3 i 4. També disponible en línia a: BDLex.
- DIEC2 = INSTITUT D'ESTUDIS CATALANS (2007). *Diccionari de la llengua catalana*. Barcelona: Edicions 62 / Enciclopèdia Catalana. També disponible en línia, amb actualitzacions periòdiques, a: <<https://dlc.iec.cat/>> [Darrera consulta: 15 febrer 2024].

- DLabèrnia = LABÈRNIA, Pere (1839-1940). *Diccionari de la llengua catalana*. 2 vol. Barcelona: Estampa dels Hereus de la V. Pla. També disponible en línia a: BDLex.
- DLewis = LEWIS, Charlton T.; SHORT, Charles (1879). *A Latin Dictionary*. Oxford: Clarendon Press. També disponible en línia a: <<http://www.perseus.tufts.edu>>.
- DORCA, Jordi (2015). «Els parlars de les Guàrdies: lèxic i fraseologia». A: VILA-LLONGA, Mariàngela (ed.). *Jornades de la Secció Filològica de l'Institut d'Estudis Catalans a Santa Coloma de Farners, amb motiu del centenari de les «Normes ortogràfiques» de l'IEC*. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans, p. 45-56.
- DOrtogràfic = FABRA, Pompeu (1917). *Diccionari ortogràfic*. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans.
- DPal·las = VALLÈS, Emili (1927). *Diccionari català-castellà-francès*. Barcelona: Llibres del Mirall. També disponible en línia a: BDLex.
- DRAE = REAL ACADEMIA ESPAÑOLA. *Diccionario de la lengua castellana compuesto por la Real Academia Española*. Madrid: Joaquín Ibarra. També disponible en línia a: <<https://apps.rae.es/ntlle/SrvltGUILoginNtlle>>. [Darrera consulta: 15 febrer 2024].
- DREstorc = ESTORCH SIQUÉS, Pau (1852). *Elements de poética catalana y diccionari de sa rima*. Girona: Imprenta de Grases.
- DRovira = ROVIRA VIRGILI, Antoni (1923). *Diccionari català-castellà & castellà-català*. Barcelona: Antoni López, Llibreter.
- DSalvat = *Diccionari de la llengua catalana ab la correspondencia castellana* (c. 1910). Barcelona: Salvat.
- DTCA = UNIVERSITAT DE BARCELONA / FUNDACIÓ CARULLA / CENTRE DE DOCUMENTACIÓ RAMON LLULL. *Diccionari de textos catalans antics* [en línia]. <<https://www.ub.edu/diccionari-dtca/>>. [Darrera consulta: 15 febrer 2024].
- DVogel = VOGEL, Eberhard (1912). *Diccionari català-alemany*. Berlín-Schöneberg: Langenscheidtsche Verlagsbuchhandlung.
- EnFiter = FITER, Josep (1912/1913). *Enciclopèdia moderna catalana*. 2 vol. Barcelona: Josep Gallach.
- FABRA, Pompeu (1912). *Gramàtica de la llengua catalana*. Barcelona: L'Avenç. Reproduït a: FABRA, Pompeu. *Obres completes*. Vol. I (2005). Direcció de Jordi Mir i Joan Solà. Barcelona/València/Palma: Proa / Edicions 62 / Edicions 3i4 / Moll, p. 443-946.
- (1918). *Gramàtica catalana. Curs mitjà*. Barcelona: Publicacions de l'Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana / Editorial Pedagògica. Reproduït a: FABRA, Pompeu. *Obres completes*. Vol. II (2006). Direcció de Jordi Mir i Joan

- Solà. Barcelona/València/Palma: Proa / Edicions 62 / Edicions 3i4 / Moll, p. 220-317.
- (1919-1947). *Converses filològiques*. RAFEL, Joaquim (ed.). A: FABRA, Pompeu. *Obres completes*. Vol. VII (2010). Direcció de Jordi Mir i Joan Solà. Barcelona/València/Palma: Proa / Edicions 62 / Edicions 3i4 / Moll, p. 133-947.
 - (1925). *Ortografia catalana*. Barcelona: Barcino. Reproduït a: FABRA, Pompeu. *Obres completes*. Vol. IV (2008). Direcció de Jordi Mir i Joan Solà. Barcelona/València/Palma: Proa / Edicions 62 / Edicions 3i4 / Moll, p. 711-745.
 - (1933). *Un cursillo de fonetica catalana. Apuntes tomados por Adolfo Florensa. Arquitecto*. A: FABRA, Pompeu. *Obres completes*. Vol. II (2006). Direcció de Jordi Mir i Joan Solà. Barcelona/València/Palma: Proa / Edicions 62 / Edicions 3i4 / Moll, p. 773-812.
 - (1946). *Gramàtica catalana*. París: Edicions de Cultura Catalana. Reproduït a: FABRA, Pompeu. *Obres completes*. Vol. VI (2009). Direcció de Jordi Mir i Joan Solà. Barcelona/València/Palma: Proa / Edicions 62 / Edicions 3i4 / Moll, p. 837-932.
 - (1956). *Gramàtica catalana*. Prefaci de Joan Coromines. Barcelona: Teide. Reproduït a: FABRA, Pompeu. *Obres completes*. Vol. II (2006). Direcció de Jordi Mir i Joan Solà. Barcelona/València/Palma: Proa / Edicions 62 / Edicions 3i4 / Moll, p. 471-835.
 - (1971 [1934-1935]). *Curs superior de català. Apunts de Joan Miravittles i Serradell*. Andorra. Reproduït a: FABRA, Pompeu. *Obres completes*. Vol. II (2006). Direcció de Jordi Mir i Joan Solà. Barcelona/València/Palma: Proa / Edicions 62 / Edicions 3i4 / Moll, p. 813-971.
 - (2011). «Epistolari». MANENT, Jordi (ed.). A: FABRA, Pompeu. *Obres completes*. Vol. VIII. Direcció de Jordi Mir i Joan Solà. Barcelona/València/Palma: Proa / Edicions 62 / Edicions 3i4 / Moll, p. 87-777.
 - (2013). «Textos i materials». MURGADES, Josep (ed.). A: FABRA, Pompeu. *Obres completes*. Vol. IX. Direcció de Jordi Mir i Joan Solà. Barcelona/València/Palma: Proa / Edicions 62 / Edicions 3i4 / Moll, p. 77-748.
- GANDIA SILVESTRE, Marc (2015). *Les actes capitulars de la Seu de Xàtiva (segle XVIII). Estudi i edició*. Tesi doctoral. Universitat de València.
- GARCÍA BUSQUETS, Anna (2013). «*Rahó de l'esperit*» (1709-1714) de Teresa Mir i March. *L'autobiografia espiritual d'una laica, edició crítica*. Girona: Universitat de Girona.
- GEERAERTS, Dirk (1997). *Diachronic Prototype Semantics: A Contribution to Historical Lexicology*. Oxford: Clarendon Press.
- LANGACKER, Ronald (2008). *Cognitive Grammar: A Basic Introduction*. Oxford: Oxford Academic.

- MARTINES, Josep (2000a): «El canvi lèxic en català (ss. xvi-xx). Una aproximació des de la lexicologia diacrònica cognitiva (i). Les novetats i la llengua catalana». A: POLANCO, Lluís (ed.). *Jornades de la Secció Filològica de l'Institut d'Estudis Catalans a Elx i a la Universitat d'Alacant*. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans, p. 35-65.
- (2000b). «L'expressió de les emocions i la creativitat lèxica: *estimar* 'amar', entre l'eufemisme i la metàfora cultural». A: FREIXAS, Margarita (coord.). *Actas del VIII Congreso Internacional de la Asociación Hispánica de Literatura Medieval*. Vol. 2. Santander: Universidad Menéndez Pelayo, p. 1221-1243.
- (2015). «Diacronia i neologia: canvi semàntic, subjectivació i representació del pensament. El català *esmar*, des de 'taxar' fins a 'inferir' i 'imaginar' i més enllà». *Caplletra*, núm. 59 (tardor), p. 221-248.
- (2021). «Història del lèxic i *Curial e Güelfa*: el cas del verb *palesar*». A: FERRANDO, Antoni; BABBI, Anna M. (coord.). *La «cavalleria umanistica» italiana / The Italian «Humanistic Chivalry»*. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins Publishing Company, p. 77-125.
- MARTINES, Josep; MARTÍNEZ-MARTÍNEZ, Caterina (2024). «La norma i el canvi lexicosemàntic: el cas de *desenvolupar*». *Caplletra*, núm. 76 (primavera), p. 299-337.
- MARTÍNEZ-MARTÍNEZ, Caterina (2020). *Origen i evolució dels connectors de contrast en català antic*. Barcelona/Alacant: Publicacions de l'Abadia de Montserrat / Institut Interuniversitari de Filologia Valenciana.
- (2021a). «Norma fabriana i canvi lingüístic: el cas de *malgrat*». A: PRADILLA, Miquel Àngel. (ed.). *De llengua i societat. De la proposta fabriana a la reforma normativa de l'IEC*. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans, p. 165-178.
- (2021b). «Canvi lingüístic i codificació. Un acostament a *gaudir* i *disfrutar*». A: CORTIJO, Antonio; SÁNCHEZ, Elena (ed.). *De la innovació al cànon. Noves tendències de recerca en Filologia Catalana: llengua, literatura, educació i cultura*. València: Editorial Afers, p. 363-395.
- (2022). «*Baldament* en el *Curial e Güelfa*: A les portes del valor concessiu». A: FERRANDO, Antoni; BABBI, Anna M. (coord.). *La «cavalleria umanistica» italiana / The Italian «Humanistic Chivalry»*. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins Publishing Company, p. 171-190.
- Torcimany = CASAS HOMES, Josep M. (1956). «*Torcimany*» de Luis de Averçó. Barcelona: Consejo Superior de Investigaciones Científicas.
- TRAUGOTT, Elizabeth C. (2010). «(Inter)subjectivity and (inter)subjectification: A reassessment». A: DAVIDSE, Kristin et al. (ed.). *Subjectification, Intersubjectification and Grammaticalization*. Berlín / Nova York: De Gruyter Mouton, p. 29-74.

TRAUGOTT, Elizabeth C.; DASHER, Richard B. (2002). *Regularity in Semantic Change*. Cambridge: Cambridge University Press.